

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำ
DEVELOPING QUALITY OF LIFE BASED ON BUDDHIST
PRINCIPLES OF PRISONERS

¹วราพร องคะลอย

¹Waraporn Ongkaloy

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

waraporn.ongkaloy@gmail.com

Received : May 1, 2022; Revised : June 21, 2022; Accepted : July 24, 2022

บทคัดย่อ

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังนั้นการพัฒนาชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เริ่มจากหลักของการศึกษาเพราะการภาวนาหรือการพัฒนาที่แท้จริงก็คือสิ่งเดียวกับการศึกษาหรือสิกขา สิ่งที่ต้องศึกษาหรือสิ่งที่ต้องพัฒนา แยกออกไปเป็น 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจและปัญญา เรียกว่า “ไตรสิกขา” ประกอบด้วย ศีล คือ การควบคุมกาย และวาจาอันถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ สมาธิคือจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง อยู่กับความว่างปราศจากกิเลส ผลของการฝึกสมาธิมีผลตั้งแต่ระดับโลกียะคือมีสมาธิในการทำงาน เรียนหนังสือ มีจิตจดจ่อกับงานนั้นๆ มีจิตใจมั่นคงไม่ลุ่มหลงอบายมุข การพัฒนาปัญญา มีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่นั้น ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจให้ทางออกแก่จิตใจ เช่นเมื่อจิตใจยึดติดมีปัญหาติดตันอยู่พอเกิดปัญญาว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้ แม้เป็นผู้กระทำผิดก็ยังมีสิทธิได้รับสวัสดิการในระดับหนึ่งตามสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งรัฐ ตามหลักสิทธิมนุษยชน เช่น การคุ้มครองให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารและได้รับการเยี่ยมจากบุคคลภายนอกสิทธิในการนับถือศาสนาสิทธิการได้รับอาหาร เสื้อผ้า ที่จำเป็นต่อการยังชีพ

คำสำคัญ : การพัฒนาคุณภาพชีวิต, หลักพุทธธรรม, ผู้ต้องขังในเรือนจำ

¹ นิสิต, หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

Regarding the use of Buddhist principles to improve the quality of life of prisoners, life development based on Buddhist principles starts from the principle of education because *bhavana* (prayer) or development is truly the same as education or virtue. The study or development is divided into three areas: behavior, mind, and wisdom, called *Trisikha* (Threefold training), consisting of precepts, which is the control of the body, speech, which is important, and concentration, which is the mind with emotion united with emptiness without desire. The results of the meditation practice can be found from a worldly level, such as concentration on work, study, having a stable mind, and not being obsessed with disobedience. Intelligence development is the most importance because wisdom guides and controls all behaviors; how a person behaves depends on the directions from one's wisdom. Wisdom is also the release or the way out of the mind. For example, when the mind is stuck with problems, wisdom can help set the mind free. Even the offenders can be entitled to a certain degree of welfare in accordance with the basic state rights or according to human rights principles, such as protection of prisoners, the right to communicate and have visitors from outside, the right of religion, the right of food, and clothing which are necessary for their livelihoods.

Keywords: Quality of life development, Buddhist principles, Prisoner

บทนำ

ในสังคมไทยจะเห็นว่า ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ การดำเนินชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมต่างๆ ได้รับอิทธิพลหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยเป็นเวลานาน สามารถสังเกตได้จากผลสะท้อนที่ปรากฏออกมาในด้านต่างๆ เช่นวิถีชีวิต ทัศนคติ พฤติกรรม นิสัยใจคอของชาวไทยตลอดจนถึงวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ลักษณะดังกล่าวซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการนำมาปฏิบัติดัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, 2516: 7) การดำเนินชีวิตของชีวิตมนุษย์ในแต่ละวัน จึงต้องเผชิญกับสภาพ

สิ่งแวดล้อมที่ยั่วยุให้เกิดความอยากได้ อยากมีอยากเป็นเช่นคนอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องต่อสู้กับ สิ่งเหล่านั้นที่ยั่วยุ ซึ่งเกิดจากความไม่รู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความสะดวกสบายตอบสนองความต้องการของตน และหลีกเลี่ยงความทุกข์ยากลำบากหรือแม้แต่งานที่ต้องใช้แรงงาน สิ่งเหล่านี้เรียกว่า กิเลส ตัณหา พลังที่จะต่อสู้กับกิเลสตัณหา ได้ก็คือ พลังแห่งสติและพลังแห่งปัญญา ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการฝึกหัดอบรมด้วยหลักธรรมอย่างเป็นขั้นตอนต่อ เนื่องและสม่ำเสมอ จนสามารถยกระดับจิตใจขึ้นสูงเหนือกิเลสตัณหาได้ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จะเห็นได้หลักพระพุทธศาสนาจะเน้นถึงการยอมรับศักยภาพของมนุษย์ พระพุทธองค์ทรงเน้นให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาชีวิตให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่ดี ซึ่งพระพุทธศาสนาเห็นว่าหลักการพัฒนาชีวิตมนุษย์จะพัฒนาด้วยหลักไตรสิกขา ในด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) และด้านปัญญา (ปัญญา) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2537 :234) โดยหลักการดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ให้ที่มีคุณภาพซึ่งจำเป็นจะต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางอาชญากรรม การทำลายล้าง ฆ่ากันซึ่งกันและกัน การปล้นชิงทรัพย์สิน การทำความผิดทางเพศ การโกหกหลอกลวง และการแสวงหาผลประโยชน์ให้โทษ ดังเช่นที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อสารมวลชนอยู่บ่อยๆ ตลอดถึงปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจการเมืองการปกครอง เมื่อว่าโดยสรุปแล้วแต่เป็นการประทุพผิต ในเรื่องการละเมิดศีล 5 ทั้งสิ้น เพราะคนยึดเอาประโยชน์ตนและพวกพ้องเป็นใหญ่ ไม่ใส่ใจผลกระทบต่อส่วนรวม ขาดความรับผิดชอบ เห็นผิดเป็นชอบ ในขณะที่สังคมเปลี่ยนไป ประกอบกับขาดความเข้าใจหลักศีลธรรมและไม่เห็นความสำคัญของศีลธรรม เพราะความโลภ โกรธ หลง เข้าครอบงำจิตใจ ความคิดอ่านและความประพฤติหลายๆ อย่างซึ่งแต่ก่อนถือว่าเป็นความซื่อ ความผิด ได้กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับ แล้วพากันประพฤติปฏิบัติโดยไม่รู้สึกสะอึก สะอื้น จนทำให้เกิดปัญหาและทำให้วิถีชีวิตมีตมลงไป พวกเราชาวพุทธจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง ต้องยึดหลักการให้มันคงที่ จะไม่ทำอะไรๆ ที่ชั่วที่เสื่อม ต้องกล้าบอกระบุสิ่งที่ทำความดี เป็นความถูกต้อง และเป็นธรรมเพื่อให้ผลความประพฤติปฏิบัติชอบ บังเกิด เพิ่มพูนขึ้นและค้ำจุนส่วนรวมไว้มิให้เสื่อมทรุด หากให้กลับฟื้นคืนดีขึ้นได้เป็นลำดับ

ในประเทศไทย เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดที่กฎหมายกำหนดให้มีโทษทางอาญา ไม่ว่าจะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา หรือความผิดตามกฎหมายอื่นที่กำหนดโทษทางอาญาไว้ และได้ถูกศาลพิพากษาลงโทษ บุคคลดังกล่าวนั้นก็จะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด โดยในปัจจุบันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ได้บัญญัติให้มีโทษทางอาญา 5 สถาน คือ ปรိบริบททรัพย์สิน กักขัง จำคุก และประหารชีวิต ซึ่งโทษแต่ละสถานถูกบัญญัติเพื่อใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาในฐานะความผิดที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับระดับความร้ายแรงของความผิด

ฐานนั้น เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นมีโทษจำคุกและโทษประหารชีวิต หรือความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ มีโทษปรับ จำคุก หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นต้น เมื่อบุคคลใดถูกศาลพิพากษาลงโทษให้จำคุกไปแล้วนั้น ตามกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย บุคคลดังกล่าวก็จะถูกส่งตัวไปที่หน่วยงานราชทัณฑ์เพื่อบังคับโทษตามคำพิพากษาต่อไป โดยหน่วยงานราชทัณฑ์ของประเทศไทย คือ กรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานของกระทรวงยุติธรรม มีอำนาจและหน้าที่ในการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังและบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรม เพื่อแก้ไขหรือฟื้นฟูบุคคลดังกล่าวให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมให้การยอมรับ หลังจากผู้กระทำความผิดที่ได้รับคำพิพากษาให้ต้องโทษจำคุกได้เข้าสู่การควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์แล้ว ผู้กระทำความผิดดังกล่าวจะเปลี่ยนสถานะเป็นผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังจะถูกส่งตัวไปอยู่ในความดูแลในสถานที่ที่กรมราชทัณฑ์จัดไว้ให้คือเรือนจำ ซึ่งหมายถึงที่ซึ่งใช้ควบคุม ขัง หรือจำคุกผู้ต้องขังกับทั้งสิ่งที่ใช้ต่อเนื่องกันและให้หมายรวมรวมถึงที่อื่นใดซึ่งรัฐมนตรีได้กำหนดและประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่างานเขตไว้โดยชัดเจน ด้วยเรือนจำและทัณฑสถานสำหรับคุมขังผู้ต้องขังมีอยู่ทั่วประเทศไทยมีผู้ต้องขังจำนวนมากจึงเกิดปัญหาในด้านการดูแลและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังที่ไม่อาจดูแลได้อย่างทั่วถึง นอกจากนั้นแล้วการที่มีผู้ต้องขังเป็นจำนวนหลายแสนคนนั้น ผู้ต้องขังก็จะมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งผู้ต้องขังที่เป็นชาย ผู้ต้องขังหญิง ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังเด็กและเยาวชน ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ และผู้ต้องขังพิการ เป็นต้น ซึ่งผู้ต้องขังแต่ละแบบนี้ก็จะต้องใช้เครื่องมือกระบวนการในการควบคุม ดูแลให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูที่แตกต่างกันไป โดยผู้ต้องขังที่เป็นชายและหญิงทั่วไปนั้น อาจไม่มีความยุ่งยากเท่าไรนัก แต่ผู้ต้องขังที่เป็นกลุ่มพิเศษนั้นจำเป็นที่จะมีการควบคุมดูแลมากกว่ากลุ่มทั่วไป เพื่อให้สามารถปรับปรุงแก้ไขให้กลับคืนสู่สังคมได้อย่างเหมาะสมและไม่เกิดปัญหาต่อสังคมอีก

มุมมองพระพุทธศาสนากับความเป็นมนุษย์

ในมุมมองพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับมนุษย์เท่าเทียมกันโดยหลักศีลสามัญญตา คือความเสมอภาคกันด้วยศีล คือหลักประพฤติปฏิบัติทางกายและวาจาให้เรียบร้อยดีงาม พระพุทธเจ้าทรงใช้ศีลเป็นบรรทัดฐานในการรับสมาชิกเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาในมุมมองของพระพุทธศาสนา ได้สอนให้บุคคลตั้งอยู่ในฐานะแห่งความเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน โดยมองว่าสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม เมื่อเกิดมาแล้วจะอยู่ในฐานะ ภาวะ เพศ และวัยใดก็

ตาม ต่างก็มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เสมอกัน สมควรได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย พุทธิกรรม และปัญญาเท่าเทียมกัน ในเรื่องการพัฒนานี้ พระพุทธองค์ทรงยกย่องผู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วว่าเป็นผู้ประเสริฐ ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐ มีความหมายว่า ผู้ที่ได้รับการพัฒนาฝึกฝนอบรมตน ทั้งในด้านกายวาจาและใจดีแล้ว ย่อมจะเป็นผู้ประเสริฐกว่าคนทั้งปวง คำว่า อบรมตนอยู่ในคำว่า ภิกษุอบรมตนอยู่ อธิบายว่าภิกษุปรารถนาความเพียร มีเรี่ยวแรง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งฉันทะไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอีกนัยหนึ่ง ภิกษุส่งตนไป คือ ส่งตนไปในประโยชน์ตนในภาวะในลักษณะ ในเหตุ ในฐานะและอฐานะ คือ ส่งตนไปว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยงสังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา (ขุ.ม. (ไทย) 29/196/576) หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญสูงสุดกับการพัฒนาชีวิตมนุษย์ ภายใต้ความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนพัฒนาได้และพัฒนาได้โดยไม่มีขีดจำกัดสูงสุดสู่ความเป็นพุทธะโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่สูงสุด ดังพุทธศาสนาสุภาสิตที่ว่า "ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจริยะ เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และมวลเทวา" (ส.นิ. (ไทย) 16/724/331) นี้เป็นหลักที่ฐานความคิดความเชื่อพื้นฐานที่กำหนดทิศทางของกระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งมวลการพัฒนามนุษย์หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้มีคุณภาพหรือเรียกว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนามนุษย์บางครั้งอาจพูดในมิติของการพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาสังคมโดยสาระแล้วก็คือการพัฒนามนุษย์ เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้น เพียงแต่การพัฒนาสังคมจะมองในมิติของโครงสร้างโดยรวม ซึ่งรวมเอาสังคม การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและศิลปวัฒนธรรมและบริบทอื่นๆ เข้าไว้ด้วย แต่เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่คนเพราะคนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและเป็นผู้รับผลของการพัฒนา และเป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคมคือความอยู่ดีกินดีด้านต่างๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพเศรษฐกิจและการเมืองด้วยที่สุดผลต้องเป็นไปเพื่อให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เหมือนการมองดูทิวทัศน์จะผ่านอะไร ผ่านวัตถุชนิดใดราคาแพงแค่ไหนเพียงใดที่สุดก็เพื่อให้มองเห็นความสวยงามของทิวทัศน์นั้นๆ ได้เต็มที่ แต่ขณะนี้กำลังมองการพัฒนามนุษย์โดยผ่านพระพุทธศาสนาหรือใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางในการพัฒนามนุษย์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2533: 3) เมื่อชีวิตมนุษย์ได้รับการพัฒนาที่ดี เหตุนี้ความสำคัญประการแรกในกระบวนการพัฒนาคน ก็คือความต้องการเรียนรู้ ถ้าพัฒนาความต้องการให้เรียนรู้ขึ้น คนจะมีความสุขจากการสนองความต้องการเรียนรู้นั้น กระทำทุกอย่างเพื่อสนองความรู้ มิใช่เพื่อความรูสึก เพราะหากสนองความรูสึกหรือสนองความต้องการจะมีปัญหาเพราะมีด้านบวกกับด้านลบ เมื่อได้เสพสิ่งที่ตนชอบใจก็มีความสุข แต่เมื่อได้พบสิ่งที่ไม่ชอบใจก็เป็นทุกข์ แต่พอได้รับการพัฒนาที่ดี ฝึกฝนจิตใจให้หนักแน่นมั่นคง เพียงแต่เริ่มต้นศึกษา เริ่มต้นเรียนรู้ก็จะมีความสุข

น้อยลงและจะมีความสุขชนิดใหม่เพิ่มขึ้นมา ซึ่งเป็นความสุขที่ไม่เป็นโทษแก่ใคร และมาพร้อมกับการพัฒนาชีวิตของตนด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541: 59)

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีความเชื่อไปในทิศทางเดียวกัน คิดเชื่อในศักยภาพในความสามารถของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในตนเองพร้อมที่พัฒนา มนุษย์ประเสริฐเพราะการฝึกฝนพัฒนา และมนุษย์มีความจำเป็นต้องพัฒนาหากไม่พัฒนาอาจมีชีวิตอยู่ไม่รอด หรืออาจเป็นภัยแก่สรรพชีวิตและสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย เช่นเป็นอาชญากร ก่ออาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ การค้ายาเสพติดหรือเสพยาเสพติดให้โทษ เป็นต้นการพัฒนาคนคือการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมให้ดีขึ้นโดยเฉพาะผู้ที่ต้องโทษ กระทำความผิดมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าบุคคลทั่วไป คือ ขาดความยับยั้ง ชังใจ ขาดเหตุผล มีความเห็นผิด เป็นต้น เมื่อเข้ามาอยู่ในเรือนจำ จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม พุทธวิธีการพัฒนาคนที่กระทำความผิดพลาด โดยให้โอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง จากคนไม่ดีให้เป็นคนดี จากคนดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น โดยวิธีการแนะนำ ชี้แนะให้แก้ไข ข้อผิดพลาด ให้โอกาสปรับปรุงตนเอง โดยใช้หลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำนั้นพระธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงนำมาประกาศแก่ชาวโลกนั้น หากจะกล่าวโดยจุดหมายแล้ว ก็เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ หรือความดับทุกข์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตถาคต พยากรณ์แต่เรื่องทุกข์ และความดับทุกข์เท่านั้น” (ม.ม. (ไทย) 12/286/278) ความดับเสนอแห่งทุกข์ (นิพพาน) จึงเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์เรามีความแตกต่างกัน ในเรื่องกำลังความรู้ความสามารถ ฉะนั้น มนุษย์แต่ละคนจึงมีความสามารถที่จะไปถึงจุดหมายได้ไม่เท่ากัน ด้วยเหตุนี้ คำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีอยู่มากมายนั้น จึงไม่ได้หมายความว่า ทุกคนที่ปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลในระดับที่ต้องการได้ทั้งหมด แต่ก็มีได้หมายความว่า คำสอนนั้นไม่ถูกต้องหรือเป็นไปไม่ได้จริงในทางการปฏิบัติแท้จริงผู้ที่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ย่อมได้รับประโยชน์แน่นอน คือสามารถแก้ทุกข์หรือปัญหาในชีวิตได้ แต่จะได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับกำลังความรู้ความสามารถของบุคคลผู้ปฏิบัตินั้น โดยผู้ปฏิบัติจะต้องปฏิบัติเอาด้วยตนเองจึงจะได้รับประโยชน์ ไม่สามารถปฏิบัติแทนกันได้ และแม้ว่าปฏิบัติแล้วจะไม่สัมฤทธิ์ผลตามตั้งใจก็ตาม ก็ไม่สูญเปล่าเนื่องจากขึ้นชื่อว่ากรรมแล้วย่อมไม่สูญเปล่า ย่อมยังผลส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จต่อไปพุทธศาสนิกชนจึงควรทำ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวนี้ให้ดี เพื่อจะได้เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหลักคำ สอนในพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอไม่ขาด เพื่อ

จุดหมายก็คือความดับสนิทแห่งความทุกข์ดังกล่าว ซึ่งลักษณะเด่นของคำสอนในพระพุทธศาสนา มีดังนี้

1. เน้นเรื่องการแก้ทุกข์หรือปัญหาของชีวิตพระพุทธเจ้าได้แสดงไว้โดยตรงว่า สิ่งที่พระองค์สอนนั้นคือเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ ดังที่แสดงไว้แล้วในจุดหมายของพระพุทธศาสนา สำหรับเรื่องทุกข์และการดับทุกข์นั้นแท้จริงก็คือ คำสอนในเรื่องอริยสัจ 4 นั่นเอง และด้วยหลักอริยสัจนั้นเป็นหลักคำสอนที่มีความครอบคลุมคำสอนทั้งปวงในพระพุทธศาสนา ดังนั้นคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงล้วนเป็นรายละเอียดหรือความจริงในอริยสัจ 4 หรือเรื่องทุกข์และการแก้ทุกข์หรือปัญหาของชีวิต อันเป็นสาระสำคัญนั่นเอง

2. ให้ความสำคัญแก่ปัญญาสูงสุดพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับปัญญาสูงสุด ทั้งในแง่ของการพัฒนาปัญญา และในแง่ของการใช้ปัญญาของตนเอง พิจารณาไตร่ตรองก่อนที่จะพูดจะทำอะไรลงไป ตลอดจนใจความสำคัญแก่ปัญญาสูงสุดในการแก้ทุกข์หรือปัญหาของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน ไปจนถึงการกำจัดกิเลสหรือความชั่วขั้นเด็ดขาด ซึ่งเราอาจเห็นได้จากการสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจ หรือเกิดปัญญาในสิ่งที่ทรงสอนมิใช่เพื่อต้องการให้ผู้ฟังเชื่อหรือยอมรับสิ่งที่ทรงสอน แม้ในเรื่องความเชื่อหรือความศรัทธา ก็ทรงเน้นและสรรเสริญความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา พร้อมทั้งทรงแนะนำว่าอย่าเชื่อคนโดยปราศจากปัญญาไตร่ตรองในส่วนของการประพฤติปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวันหรือการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ปัญญาเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด

3. เป็นคำสอนเพื่ออิสรภาพของชีวิตแม้ในเบื้องต้นพระพุทธศาสนาจะให้มีศรัทธาเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยบ้าง ในเรื่องกรรมบ้าง ดังที่ได้อธิบายเอาไว้ในเรื่องของความเชื่อทางศาสนาในพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่ทั้งหมดก็เป็นเพียงเพื่อเป็นแนวทางหรือเป็นแบบอย่าง เพื่อพัฒนาตนเองจนสามารถรู้และเข้าใจถึงความจริงอันนำไปสู่ความ หลุดพ้น (นิพพาน) ศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงเป็นเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ปัญญา (ความรู้แจ้ง) กล่าวคือ มีความศรัทธาเพื่อที่จะรู้และเมื่อรู้แล้วก็หมดหน้าที่ของศรัทธาแต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับกำลังความรู้ความสามารถของตนเอง

4. ประกาศหลักอนัตตา : ไม่มีตัวตนที่จีรังอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นเพียงศาสนาเดียวเท่านั้น ที่ประกาศหลักอนัตตาคือยืนยันว่าไม่มีตัวตนแท้จริงที่จีรัง หรือตัวตนที่เป็นตัวยืนอยู่ไม่ว่าจะในลักษณะของรูปธรรมหรือนามธรรม เพราะทุกสิ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม ล้วนตกอยู่ภายใต้ความจริงคือ ไตรลักษณ์ อันได้แก่นิจจัง ทุกขัง อนัตตา กล่าวโดยสรุปคือ ทุกสิ่งล้วนเคลื่อนไหวตามกระแสแห่งไตรลักษณ์และอาจกล่าวได้ว่าภาวะแห่งความเคลื่อนไหวดังกล่าวคือ สัจ

ธรรมหรือความจริงของจักรวาลในทัศนะของพระพุทธศาสนา คำสอนในเรื่องนี้จึงเป็นคำสอนที่มีความสำคัญ และทำให้พระพุทธศาสนาแตกต่างไปจากศาสนาอื่น

5. ยึดหลักทางสายกลาง : มัชฌิมาปฏิปทาหลักการปฏิบัติที่สำคัญที่มีความครอบคลุมและตรงเป้าหมายของพระพุทธศาสนามากที่สุดนั้น หากกล่าวโดยสรุปคือหลักทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ดังที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งมีใจความโดยสรุปคือการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนานั้น จะต้องเป็นการปฏิบัติที่ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ไม่ตั้งหรือไม่หย่อนจนเกินไป ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติที่ตรงต่อเป้าหมายหรือตรงต่อความจริง โดยไม่เน้นการพัฒนาหรือการอบรมเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น (ศีล สมาธิ ปัญญา) แต่จะต้องและอบรมพัฒนาทุกๆ ด้านอย่างมีดุลยภาพจนเป็นเอกภาพ จึงบรรลุผลแห่งกรรมกรปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทามัชฌิมาปฏิปทามีได้หมายถึงการปฏิบัติตนเพื่อบรรลุธรรมเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการประพฤติปฏิบัติโดยทั่วไปทุกอย่างด้วย ตัวอย่างเช่น การทำงานให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้ทำงานนั้นจะต้องทำงานให้ตรงต่อเป้าหมายที่วางไว้โดยจะต้องให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบของงานที่ตนจะทำ โดยไม่ตั้งหรือหย่อนจนเกินไป เพื่อให้งานนั้นสำเร็จโดยสมบูรณ์

หลักธรรมที่ควรใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง ผู้เขียนมีแนวคิดว่าการพัฒนาชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เริ่มจากหลักของการศึกษาเพราะการภาวนาหรือการพัฒนานั้นแท้จริงก็คือสิ่งเดียวกับการศึกษาหรือสิกขา สิ่งที่ต้องศึกษาหรือสิ่งที่ต้องพัฒนาแยกออกไปเป็น 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจและปัญญา เรียกว่า “ไตรสิกขา” ประกอบด้วย ศีลสิกขา มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ศีลสิกขา คือการศึกษาหาวิธีในการควบคุมหรือรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่ให้ล่วงละเมิดศีล โดยเฉพาะศีลที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ หรือนิจศีล คือ ศีล 5 ด้วยการไม่ฆ่าผู้อื่นหรือสัตว์อื่นไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เจ็บไม่ลักทรัพย์ไม่เป็นผู้ชู้กับลูก-เมีย-สามีคนอื่น ไม่พูดโกหก พูดสอดเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้าไม่ดื่มสุราและเสพสิ่งมีเมาทุกชนิด การพัฒนาตามหลักศีล (ปาริสุทธิศีล 4) ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรม ทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนารวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ บังคับ 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยี และสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติ ศีลแบ่งเป็น 4 หมวดใหญ่คือ (1) ปาฏิโมกขสังวรศีล หมายถึง ศีลคือการสำรวมในปาฏิโมกข์ หรือสำรวมในพระวินัยในเชิงการประยุกต์ใช้หมายถึงการ

รักษาวินัยแม่บทของชุมชน เมื่อคนอยู่ร่วมกัน หรือทำงานทำกิจกรรมร่วมกันเป็นชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนถึงประเทศชาติ จะต้องมิกฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนกฎหมายเพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อย ความประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกัน ความร่วมรับผิดชอบ และสามัคคี ที่จะเอื้อโอกาสหรือเป็นหลักประกัน ให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดีสมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น ศิล คือ การควบคุมกาย และวาจานั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการล่วงละเมิดสิกขาบททุกอย่าง ก็มาจากพฤติกรรมทางกายและวาจານี้ กายและวาจาเป็นอาการอยู่ในร่างกายของเรา ซึ่งร่างกายของเรานั้น มีช่องทางในการทำให้เกิดศีลอยู่ 6 ช่อง ท่านเรียกว่า ทวาร 6 คือ ช่องทางตา, ช่องทางหู, ช่องทางจมูก, ช่องทางลิ้น, ช่องทางกาย, และช่องทางใจ ดังนั้น หากรู้จักการควบคุมอินทรีย์ทั้ง 6 อย่างในตัวเรา ก็ถือว่าเป็นการสำรวมกาย วาจา และใจ ก็คือการรักษาศีลนั่นเอง

2. สมาธิศึกษา คือการพัฒนาตามหลักสมาธิ สมาธิ หมายถึง การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ตั้งงามแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่พึงงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจ ยิ่งกว่านั้นปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหา เอาใจใส่ มีความเพียรพยายามที่จะคิดค้นไม่ท้อถอย ยิ่งเรื่องที่คิดหรือพิจารณานั้นยาก หรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่ตั้งงามแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่พลุ่งพล่าน กระวนกระวาย คือ ต้องมีสมาธิจึงจะคิดได้ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้ว จึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผลการพัฒนาจิตใจนี้ มีสมาธิเป็นแกนหรือศูนย์กลาง จึงเรียกง่าย ๆ ว่า “สมาธิ” และอาจจะแยกออกได้เป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตใจในด้านต่างๆ คือ พัฒนาคุณธรรมซึ่งเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม เป็นจิตใจที่สูง ประณีต และประเสริฐ เช่น เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดีเป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ มุทิตา คือ ความพลอยยินดี พร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จมีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ตั้งงาม อุเบกขา คือ ความวางตัววางใจเป็นกลาง เพื่อรักษารธรรม เมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผล จาคะ คือ ความมีน้ำใจเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เห็นแก่ตัว กตัญญูกตเวทิตา คือ ความรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้น

สรุปได้ว่า สมาธิ หมายถึง การฝึกจิตให้จดจ่ออยู่กับอารมณ์หนึ่งหรือเจริญสมณะ เพื่อฝึกกำหนดอารมณ์ของกรรมฐาน (40 อย่าง) โดยฝึกตั้งแต่สมาธิที่เป็นพื้นฐานหรือขณิกสมาธิ คือสมาธิในช่วงขณะ ฝึกขั้นอุปจารสมาธิ คือสมาธิที่สูงขึ้น คือมีภาวะจิตที่นิ่งบ้างไม่นิ่งบ้าง ถ้าเจริญสติ

มันคงก็จะนิ่งนาน หากฝึกสมาธิเข้าสู่อุปปนาสมาธิ คือสมาธินิ่งแน่วแน่ จิตตั้งมั่น คือจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง อยู่กับความว่างปราศจากกิเลส ผลการของการฝึกสมาธิมีผลตั้งแต่ระดับโลกียะคือมีสมาธิในการทำงาน เรียนหนังสือ มีจิตจดจ่อกับการงานนั้นๆ มีจิตใจมั่นคงไม่ลุ่มหลงอบายมุขและระดับโลกุตระ คือมีจิตสูงถึงขั้นบรรลุมาน

3. ปัญญาสิกขา คือ การพัฒนามนุษย์ตามหลักปัญญา ปัญญาสิกขา คือความรู้ในหลักวิชาการต่างๆ ความรอบรู้ในกองกิเลส ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

(1) ปัญญา หมายถึง มีความรอบรู้ในหลักวิชาการต่างๆ ที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้รู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

(2) ปัญญา หมายถึง ความรู้แจ้งเห็นจริง พิจารณาตัวเราเป็นขั้น 5 มองเห็นขั้น 5 เป็นไตรลักษณ์ เจริญสติปัญญาให้เห็นอย่างชัดเจนการจะให้ประสบความสำเร็จ ต้องฝึกให้ครบทั้ง 3 กระบวนการ เพราะทุกขั้นตอนเป็นปัจจัยที่สำคัญทั้งสิ้น ต้องทำความเข้าใจทั้งหลักทฤษฎี คือ ความหมายของแต่ละอย่าง และเข้าใจหลักของการปฏิบัติ คือฝึกปฏิบัติให้เป็นผลว่าเป็นไปตามความหมายหรือไม่

ปัญญา คือ ความรอบรู้ หรือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน รู้สิ่งใดควรทำสิ่งใดควรเว้น รู้บาปบุญ คุณโทษปัญญา ถือว่าเป็นที่สุดของความคิดและความสำเร็จของมนุษย์ เป็นสัญลักษณ์ของความรู้จึงกล่าวแยกให้เห็นปัญญา และปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ติงาม ความเข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติ จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้น เป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์ และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทางพระพุทธศาสนา

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในทางพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายให้มนุษย์มีความประพฤติที่ติงาม มีความรู้ดำเนินชีวิตตามความรู้ การพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนาต้องยึดพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบพระพุทธองค์เป็นผู้เฝ้ายพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือ สมบูรณ์ด้วยวิชาและความประพฤติตรงตามพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ตรัสกับพระสาวกรุ่นแรกๆ ว่า ให้ตระเวนกระจายกันไปทางละรูปเพื่อความ สุข เพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อมหาชนเป็นอันมากนี้ คือ ทิศทาง และมรรควิธีของการพัฒนามนุษย์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การพัฒนามนุษย์ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้น กิจกรรมและวิธีการต่างๆ จะเป็นไปเพื่อสนองหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งคำสอนนั้นจะเน้นที่การพัฒนาคน โดยให้คนพัฒนาตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่การสอนให้เตือนตนเอง “จงเตือนตนด้วยตนเองจง

สงวนตนด้วยตนเอง” สอนให้เอาชนะตนด้วยตนเองสอนให้พัฒนาตนจนสามารถเป็นที่พึ่งของตน “ตนแลเป็นที่พึ่งของตนตนแลเป็นคติของตน” จะมีลักษณะสอดคล้องกับหลักการแนะแนว (Guidance) คือช่วยเหลือเขาเพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม หลักการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา ก็เป็นไปเพื่อให้เขาพึ่งตนเองได้ มิใช่พัฒนาแต่ไปทำลายศักยภาพและความสามารถของประชาชน โดยใช้วิธีการแจกทุกอย่างแบบนั้นเป็นการพัฒนาที่บั่นทอนสติ ปัญญา และทำให้ประชาชนเสียนิสัย อย่างนั้นเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนนอกจากนี้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไทย ยึดถือตามแนวทางสิทธิมนุษยชนและมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งมองว่าการจำคุกนั้นเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ จึงต้องกระทำในลักษณะที่ไม่เกินความจำเป็นทั้งนี้ ปรากฏในข้อกำหนดระหว่างประเทศ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หลักพื้นฐานต่อการปฏิบัติกับผู้ต้องขัง หลักการว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลที่ถูกจำคุกในทุกรูปแบบ ฯลฯ เรื่องต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิในการติดต่อกับครอบครัว สิทธิของผู้เป็นมารดาและเด็กเป็นต้น ทั้งนี้ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ได้กล่าวถึงบริบทของการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำ ที่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของกฎหมายสังคม และภูมิปัญญาถิ่นฐานของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกคนอย่างมีมนุษยธรรมรวมถึงเคารพศักดิ์ศรีความแตกต่างของความเป็นมนุษย์ โดยไม่สามารถละเลยไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้นสิทธิผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ จึงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับพลเมืองทุกๆ ไป รัฐจึงต้องกำหนดกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครอง โดยเฉพาะสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีอยู่อันล่วงละเมิดมิได้ แม้ว่าจะถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ บางประการจากผลของการกระทำผิดก็ตาม ประเทศไทยได้มีการพัฒนากฎหมายในทางราชทัณฑ์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลโดยเฉพาะเรื่องการเอาใจใส่ปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะเพื่อนมนุษย์ จึงอาจกล่าวได้ว่าข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เป็นมาตรฐานคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังซึ่งกรมราชทัณฑ์ต้องถือปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. สิทธิการได้รับอาหาร เป็นสิทธิที่จำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต มาตรฐานสากลจึงกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องนำน้ำดื่มที่สะอาด และอาหารที่มีคุณภาพ ในปริมาณที่เพียงพอ เหมาะสมกับความต้องการของผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรง ปัจจุบัน เรือนจำของไทยทุกแห่ง มีการจัดให้ผู้ต้องขังได้รับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ โดยให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับผู้ต้องขังในแต่ละประเภท อีกทั้งได้จัดนำดื่มที่สะอาด ไว้ในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ต้องขัง ทางปฏิบัติเช่นนี้จึงให้ความคุ้มครองผู้ต้องขังไว้มากกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากล แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติ

ราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ข้อ 77 บัญญัติให้จัดอาหารกับผู้ต้องขังวันละ 2 มื้อ และไม่มีการบัญญัติให้บริการ น้ำดื่มแก่ผู้ต้องขัง ดังนั้นกฎหมายเช่นนี้ จึงไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติและทางปฏิบัติของเรือนจำไทย จึงควรดำเนินการแก้ไขกฎหมายให้เรือนจำจัดให้บริการอาหารแก่ผู้ต้องขังวันละ 3 มื้อ และจัดน้ำดื่มไว้ให้บริการแก่ผู้ต้องขังในปริมาณที่พอเพียง

2. สิทธิการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลักบนอน ตามมาตรฐานสากลได้กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลเรื่องความสะอาดและอนามัยส่วนตัวจากรัฐ รวมทั้งอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าส่วนตัวได้ หรือให้เรือนจำจัดหาเสื้อผ้าที่มีลักษณะที่เหมาะสม และไม่เป็นเป้าสายตาแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเมื่อผู้ต้องขังออกไปทำงานภายนอกเรือนจำ รวมถึงการจัดที่นอนให้เป็นสัดส่วนแก่ผู้ต้องขังทุกคน เมื่อพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายไทย แล้วพบว่ากฎกระทรวงมหาดไทยฯ ข้อ 67-70 บัญญัติรับรองไว้ทั้งเรื่องเครื่องแต่งกาย เครื่องนุ่งห่ม การรักษาอนามัยส่วนตัว เช่น กาทำความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้าและที่นอนอย่างชัดเจน และมีการออกระเบียบว่าด้วยเครื่องแต่งกาย รวมถึงหนังสือสั่งการกรมราชทัณฑ์ต่างๆ ในกำหนดรายละเอียดการปฏิบัติ ซึ่งเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังต้องมีความเหมาะสมกับวัฒนธรรม และสภาวะอากาศของเมืองไทย รวมทั้งไม่เป็นการทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกต่ำต้อยส่วนเสื้อผ้าของผู้ต้องขังที่จะต้องออกไปทำงานภายนอกเรือนจำ แม้ไม่อนุญาตให้สวมเสื้อผ้าของตนเอง โดยมีกำหนดเครื่องแต่งกายสำหรับออกไปทำงานสาธารณะและผู้ต้องขังไปศาลโดยเฉพาะนั้นถือเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อบ่งชี้และเป็นประโยชน์ต่อการควบคุมป้องกันมิให้มีการหลบหนีของผู้ต้องขัง ส่วนเครื่องหลักบนอนนั้น ในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์ไทยกำหนดให้ผู้ต้องขังนอนเสื่อโดยไม่มีเตียงเป็นสัดส่วน ซึ่งไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

3. สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล เป็นมาตรฐานสากลที่กำหนดให้ทุกเรือนจำทุกแห่งมีแพทย์อย่างน้อย 1 คน ประจำเรือนจำตั้งแต่แรกเข้าภายใน รวมถึงการส่งตัวไปรักษาภายนอกเรือนจำ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีครรภ์ การป้องกันโรคติดต่อภายในเรือนจำ แต่ปัญหาในทางปฏิบัติของเรือนจำยังคงมีปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งไม่สามารถให้การรักษาพยาบาลตามที่กฎหมายกำหนดได้

4. การบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย บทบัญญัติในกฎหมายไทยไม่พบเรื่องมาตรฐานสภาพที่อยู่อาศัยของเรือนจำ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์หรือกฎกระทรวงฯ ว่าต้องมีขนาดพื้นที่เท่าใด ต้องจัดการพื้นที่ใช้สอยอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพราะการประสบปัญหาเรื่องความจุ และข้อจำกัดของพื้นที่เรือนนอน อย่างไรก็ตามกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดมาตรฐานของลักษณะเรือนนอน ขนาดพื้นที่เรือนนอนต่อคน และระบบสุขาภิบาลของเรือนจำซึ่งแนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

5. สิทธิในการนับถือศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจ ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ไม่มีการ

บัญญัติรับรองการคุ้มครองสิทธิในการนับถือศาสนาของผู้ต้องขังโดยเฉพาะ มีเพียงการบัญญัติไว้ใน กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ข้อ 68 ซึ่งห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรื่องอนามัยส่วนตัวอันเป็นการขัดต่อสิทธิทาง ศาสนาของผู้ต้องขังแต่ละคน ซึ่งหากอยากให้เกิดหลักประกันในการนับถือศาสนาให้เป็นไปตาม มาตรฐานสากลและรัฐธรรมนูญ จึงควรมีการบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติ หรือกฎกระทรวง เพื่อแสดงให้เห็นว่ากรมราชทัณฑ์เห็นความสำคัญและเอาใจใส่ต่อสิทธิข้อนี้ อย่าง แท้จริง 6. สิทธิในการสื่อสาร เมื่อพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายไทยแล้ว พบว่า พระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์มาตรา 33 บัญญัติคุ้มครองให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารและได้รับการเยี่ยมจาก บุคคลภายนอกไว้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น การเยี่ยมเพื่อใช้ชีวิตคู่และการเยี่ยมแบบ ครอบครัวยุคใหม่

6. การบริการเกี่ยวกับสิ่งบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจ ตามกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 71 บัญญัติให้ผู้ต้องขังออกกำลังกายนอกห้องขัง แม้จะไม่มีกำหนดระยะเวลาในการออกกำลังกายไว้ อย่างชัดเจนแต่กรมฯ ได้ออกหนังสือสั่งการเพื่อวางแนวทางปฏิบัติให้เรือนจำ จัดให้มีบริการด้านกีฬา และนันทนาการแก่ผู้ต้องขัง เพื่อพัฒนาสุขภาพกายและใจให้ดีขึ้น ดังนั้นกฎหมาย และแนวทางการ ปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดขององค์การสหประชาชาติ 95

สรุปได้ว่า แม้เป็นผู้กระทำผิดก็ยังมีสิทธิได้รับสวัสดิการในระดับหนึ่งตามสิทธิขั้นพื้นฐาน แห่งรัฐ ตามหลักสิทธิมนุษยชน เช่น การคุ้มครองให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารและได้รับการ เยี่ยมจากบุคคลภายนอกสิทธิในการนับถือศาสนาสิทธิการได้รับอาหาร เสื้อผ้า ที่จำเป็นต่อการยังชีพ

บทสรุป

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังนั้นการพัฒนาชีวิตตาม หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เริ่มจากหลักของการศึกษาเพราะการภาวนาหรือการพัฒนานั้น แท้จริงก็คือสิ่งเดียวกับการศึกษาหรือสิกขา สิ่งที่ต้องศึกษาหรือสิ่งที่ต้องพัฒนา แยกออกไปเป็น 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจและปัญญา ประกอบด้วย การควบคุมกาย และวาจาอันถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะ การล่วงละเมิดสิกขาบททุกอย่าง ก็มาจากพฤติกรรมทางกายและวาจา นี้ กายและวาจาเป็นอาการอยู่ ในร่างกายของเรา ซึ่งร่างกายของเรานั้น มีช่องทางในการทำให้ผิดศีลอยู่ 6 ช่อง ท่านเรียกว่า ทวาร 6 คือ ช่องทางตา, ช่องทางหู, ช่องทางจมูก, ช่องทางลิ้น, ช่องทางกาย, และช่องทางใจ ดังนั้น หากรู้จัก การควบคุมอินทรีย์ทั้ง 6 อย่างในตัวเรา ก็ถือว่าเป็นการสำรวมกาย วาจา และใจ ก็คือการรักษาศีล นั้นเอง การฝึกจิตให้จดจ่ออยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง คือมีสมาธิในการทำงาน เรียนหนังสือ มีจิตจด จ่อกับการงานนั้นๆ มีจิตใจมั่นคงไม่ลุ่มหลงอบายมุขและระดับโลกุตตระ คือมีจิตสูงถึงขั้นบรรลุมาน

การพัฒนาปัญญา มีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่นั้น ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาขึ้นมาหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่นเมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาติดตันอยู่พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้ แม้เป็นผู้กระทำผิดก็ยังมีสิทธิได้รับสวัสดิการในระดับหนึ่งตามสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งรัฐ ตามหลักสิทธิมนุษยชน เช่น การคุ้มครองให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารและได้รับการเยี่ยมจากบุคคลภายนอกสิทธิในการนับถือศาสนาสิทธิการได้รับอาหาร เสื้อผ้า ที่จำเป็นต่อการยังชีพ

เอกสารอ้างอิง

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2533). *ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก. (2541). *การศึกษาทางเลือก: สู่วิวัฒน์หรือวิบัติในยุคโลกไร้พรมแดน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2551). *การจัดการทุนมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ตะวัน.
- สมเด็จพระพรยาจารย์ดำรงราชานุภาพ. (2516). *จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีสุโขทัย*. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2537). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พิรญาณ์ โคตรชมภู. (2661). “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังเชิงพุทธบูรณาการ”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.